

Recht

Drie problemen met art. 591a Sv

De rechtspraak inzake de kostenvergoedingen van art. 591a Sv is te divers, vooral bij toevoegingszaken en zaken die eindigen zonder sancties maar waarin een vermoeden van schuld blijft bestaan. Ter bevordering van de rechtsgelijkheid moet een werkgroep van advocaten en rechters een aanbeveling opstellen.

mr. T. van der Goot
en mr. J. Boksem
advocaten te Leeuwarden

Wie betaalt de raadsman?

het Landelijk Overleg van Voorzitters van de Strafssectoren van rechtbanken en gerechtshoven (LOVS) kunnen leiden tot concrete afspraken, vastgelegd in een te publiceren aanbeveling.

Voor de advocatuur is een drietal aspecten in het bijzonder van belang. In de eerste plaats de kosten die in rekening gebracht mogen worden voor de werkzaamheden in het kader van het opstellen en indienen van het verzoekschrift ex art. 591a Sv. Voorts de problematiek met betrekking tot het al dan niet 'betalend' kunnen declareren in zaken waarin een toevoeging is afgegeven. Ten slotte de vraag of na beëindiging van een zaak zonder oplegging van een straf of maatregel een vermoeden van schuld aan toewijzing van een verzoek tot vergoeding in de weg mag staan.

Indienen verzoekschrift

Wat het eerste aspect betreft lijken de grootste problemen van de baan. Onlangs is de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR) met een aanbeveling gekomen waarin standaardtarieven worden gegeven voor vergoeding van de door de raadsman gemaakte kosten.³ In beginsel wordt als vergoeding 500 gulden (excl. BTW) toegekend. Indien een inhoudelijke behandeling nodig is, wordt een standaardtarief ad 1000 duizend (excl. BTW) gehanteerd. In deze gevallen behoeven de werkzaamheden van de advocaat niet nader te worden toegelicht. Indien zonder mondelinge behandeling meer dan twee uren of met mondelinge behandeling meer dan vier uren is verricht, is de werkelijk

- Op 3 januari 2000 heeft het kamerlid Van Oven (PvdA) in kamervragen aandacht gevraagd voor deze rechtsongelijkheid. Zie ook 'De grillige jurisprudentie over 591a Sv,' *Nieuwsbrief Strafrecht* 1999, p. 236-240, en 'Vergoeding reële kosten na bijstand op toevoegingsbasis' in *Advocatenblad* 1999-6, p. 334v.
- Trema* 2000-8, p. 356-361; in de werkgroep zouden juristen kunnen zitten namens de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en de Nederlandse Orde van Advocaten.
- NVvR, Aanbeveling inzake verzoekschriften ex art. 591a Sv, Den Haag, 5 juli 2000, *Advocatenblad* 2000-19, p. 836.
- Naar onze mening kunnen dezelfde tarieven worden gehanteerd in verzoeken ex art. 89 Sv.
- Aanbeveling inzake artikel 591a Sv, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2000, p. 243-245.
- Vgl. ook 'De grillige jurisprudentie over art. 591a Sv' in *Nieuwsbrief Strafrecht* 1999, p. 236-240.

De discussie over de bestaande rechtsongelijkheid bij de beoordeling van verzoeken tot kostenvergoeding op grond van art. 591a Sv woedt nog steeds voort.¹ Recentelijk inventariseerden we de onduidelijkheid in de rechtspraak en stelden we de instelling van een werkgroep van praktijkjuristen voor.² De werkgroep zou een inventarisatie moeten maken van de knelpunten en ongelijkheden in de rechtspraak inzake verzoeken van gewezen verdachten tot vergoeding van kosten en schade. De uitkomsten zouden in overleg met

Met de uitspraken van het Gerechtshof 's-Hertogenbosch blijft declareren in zaken zonder last tot toevoeging op basis van de werkelijke kosten mogelijk

bestede tijd maatgevend voor de vergoeding. In die gevallen kan de advocaat gemotiveerd en gespecificeerd om een hogere vergoeding dan het standaardtarief vragen.⁴

Met de aanbeveling van de NVvR hebben de Algemene Raad van de Orde en het bestuur van het LOVS ingestemd. Na drie jaren zal de aanbeveling worden geëvalueerd en zo nodig worden aangepast.⁵

Hoven oordelen uiteenlopend

Een steeds terugkerend probleem is de vraag of in toegevoegde zaken na een situatie als bedoeld in art. 591a lid 1 Sv (bijvoorbeeld een vrijspraak of OVAR) de werkelijke kosten op basis van het uurtarief in rekening mogen worden gebracht om daarna, via een verzoek ex art. 591a Sv, te worden verhaald. In het algemeen zal de voorkeur van de advocaat naar een declaratie op basis van het uurtarief uitgaan, nu de toevoegingsvergoeding geen relatie heeft met de werkelijke kosten van rechtsbijstand. Die laatste liggen in het algemeen veel hoger.⁶

De situatie bij de hoven is divers. Het Gerechtshof 's-Gravenhage besliste dat wel degelijk de mogelijkheid bestaat de werkelijke kosten terug te vragen, zij het dat voordat de zaak is geëindigd geheel en onvoorwaardelijk moet zijn afgezien van de toevoeging.⁷ Het hof maakt daarbij geen onderscheid tussen ambtshalve toevoegingen of toevoegingen op verzoek van de rechtzoekende.

Het Hof Amsterdam doet het net weer anders. Dit stelt dat het karakter van de regeling van gefinancierde rechtshulp subsidiair is, waaruit volgt dat bij een verleende toevoeging de werkelijke kosten kunnen worden verzocht. Dit hof maakt, net als het Hof 's-Gravenhage, geen verschil tussen toevoegingen op last van de voorzitter van het gerecht of op verzoek van de rechtzoekende en stelt ook niet als eis dat de toevoeging voor het einde van de zaak moet zijn geretourneerd.⁸

Het Gerechtshof 's-Hertogenbosch heeft een voor de balie (in financieel opzicht) minder gunstig standpunt. Na een eenmaal afgegeven toevoeging bestaat er weliswaar geen verplichting om deze ook daadwerkelijk bij de Raad voor Rechtsbijstand te declareren, doch bij ambtshalve toevoegingen ligt dit volstrekt anders.⁹ Het Hof besliste dat de werkelijke

kosten niet voor vergoeding in aanmerking kwamen in een zaak waarin de advocaat ambtshalve was toegevoegd en met zijn cliënt een afspraak had gemaakt om, indien de zaak zou eindigen overeenkomstig art. 591a Sv, de werkelijke kosten bij de cliënt in rekening te brengen.¹⁰ Gelet op de wetsgeschiedenis van de Wet op de Rechtsbijstand verdraagt de voorwaardelijke toevoeging zich niet met art. 43 Wrb (i.e. rechtsbijstand is 'kosteloos' in strafzaken met last tot toevoeging).

Recentelijk heeft ditzelfde hof dit standpunt bevestigd, daarbij tevens verwijzend naar de Wrb en het Besluit vergoedingen rechtsbijstand, waarin mogelijkheden zijn geopend voor hogere vergoedingen in bewerkelijke zaken.¹¹ Het lijkt volgens het hof geen twijfel dat het de bedoeling van de wetgever is geweest dat de vergoedingen aan raadslieden als kostendekkend zouden moeten gelden.

Of het Gerechtshof 's-Hertogenbosch daarmee het kostendekkende karakter van de gefinancierde rechtshulp ook van toepassing verklaart in zaken waarin sprake is van een toevoeging op verzoek van de rechtzoekende, is onduidelijk. Enerzijds kan het standpunt worden ingenomen dat bij toevoegingen op verzoek van de cliënt de bedoeling van de wetgever net zo goed is geweest om de werkelijke kosten te dekken en dat het ook dan onwenselijk is dat advocaten in strafzaken een persoonlijk financieel belang bij de afloop van de zaak krijgen. Anderzijds geeft art. 43 Wrb aan dat alleen in strafzaken met een last tot toevoeging de rechtsbijstand 'kosteloos' is, waarmee in zaken met een toevoeging op verzoek van de cliënt automatisch de deur naar een declaratie op basis van de werkelijke kosten is opengezet. Wat ons betreft blijft met de uitspraken van het Gerechtshof 's-Hertogenbosch declareren in zaken zonder last tot toevoeging op basis van de werkelijke kosten mogelijk.

Ook het Gerechtshof Arnhem maakt ons niet vrolijk.¹² Het hof wees op een drietal gronden een verzoek af. In de eerste plaats had de verdediging een toestemming bewerkelijke zaak verzocht en gekregen, waaruit het hof afleidde dat de verzoeker zowel voor als na de verkregen toestemming op basis van een toevoeging wilde procederen. Daarnaast bleken de declaraties door de cliënt niet te zijn voldaan. Er

7 Gerechtshof 's-Gravenhage 12 maart 1998, *NJ* 1998, 393.

8 Gerechtshof Amsterdam 14 januari 1999, nr. R850/98; Gerechtshof Amsterdam 5 juli 1999, *NJ* 1999, 725; Gerechtshof Amsterdam 16 juli 1999, nr. 182/98.

9 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 13 juli 1999, *Nieuwsbrief Strafrecht* 1999, 176.

10 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 22 juli 1999, *Nieuwsbrief Strafrecht* 1999, 175.

11 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 22 juni 2000, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2000, 194.

12 Gerechtshof Arnhem 11 oktober 2000, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2000, 229.

13 Dit argument overtuigt ons niet. Het feit dat een declaratie is uitgegaan, brengt mee dat de kosten ten laste van de cliënt zijn gekomen.

14 *Advocatenblad* 1999-8, p. 439.

De rechtspraak van de rechtbanken in den lande is nog meer divers dan die van de hoven

IK BEGRIJPT HET
ALS EEN VERKANT
TE ZIEN DAT IK IN DIT
ARBEIDSBEDRIJF WERK

waren aldus naar het oordeel van het hof geen kosten daadwerkelijk ten laste van de verzoeker gekomen.¹³ Ten slotte oordeelde het hof dat de wet de mogelijkheid van een voorwaardelijke toevoeging in strafzaken niet kent.

Rechtbanken nog verschillender

De rechtspraak van de rechtbanken in den lande is zo mogelijk nog meer divers. De Rechtbank Groningen wijst verzoeken tot vergoeding op basis van de werkelijke kosten toe, waarbij geen rol speelt de vraag of het een ambtshalve toevoeging is en of de toevoeging voor het einde van de zaak is geretourneerd.¹⁴ Ook de Rechtbank Amsterdam maakt geen onderscheid tussen al dan niet ambtshalve toevoegingen. Blijkens een recente uitspraak van deze rechtbank kan de keuze voor betaalde rechtsbijstand in plaats van toegevoegde rechtshulp ook na afloop van de strafzaak worden gemaakt.¹⁵ De rechtbank stelt, onder verwijzing naar de jurisprudentie van het Gerechtshof Amsterdam, dat de toevoeging dus niet behoeft te worden geretourneerd voordat de betalende fase van de rechtshulp kan intreden.

De Rechtbank Utrecht oordeelde in een zaak waarin de advocaat ambtshalve was toegevoegd en de nota op basis van de werkelijke kosten na het einde van de zaak niet was betaald, dat de toevoeging aldus niet ongebruikt was gelaten. De advocaat hield immers de toevoeging achter de hand om niet het risico te lopen de zaak om niet te hebben gedaan. De gewezen verdachte had geen kosten gemaakt en dus werd het verzoek afgewezen.¹⁶ Hieruit kan worden afgeleid dat de Utrechtse rechtbank kennelijk als eis stelt dat de toevoeging moet zijn geretourneerd, maar voor welk moment dat moet geschieden blijft onduidelijk. Naar onze mening zou deze uitspraak, indien appèl zou zijn ingesteld, gezien de huidige rechtspraak van het Hof Amsterdam geen stand kunnen houden.¹⁷

De Rechtbank Zutphen wees een verzoek tot vergoeding van kosten grotendeels af.¹⁸ Het betrof een zaak met een last tot toevoeging, de declaratie was niet voldaan en de toevoeging was niet geretourneerd. De rechtbank oordeelde dat niet duidelijk was afgezien van aanspraak op kosteloze rechtsbijstand voor het einde van de zaak, maar dat bewust de toevoeging werd gehouden voor het geval dat de

zaak niet zou eindigen zonder straf of maatregel. Dit moet volgens de rechtbank in strijd met de kennelijke bedoeling van de wetgever worden geacht.

Veel te ver gaat naar onze mening de Rechtbank Zwolle. Deze oordeelde in een soortgelijk geval als hiervoor beschreven in de Utrechtse en de Zutphense zaak dat een dergelijke afspraak geen andere strekking heeft dan het omzeilen van het in de wet dwingend neergelegde vergoedingstelsel ten koste van 's Rijks schatkist en ten faveure van de advocaat. Een zodanige rechtshandeling werd door de Rechtbank Zwolle op grond van het bepaalde in art. 3:40 BW (i.e. strijd met de goede zeden, openbare orde of een dwingende wetsbepaling) zelfs nietig geacht.¹⁹

Geen absoluut recht

Art. 591a Sv bepaalt dat de rechter *kan* overgaan tot het toekennen van een vergoeding aan de gewezen verdachte. Uitgangspunt voor de rechter vormt daarbij de maatstaf van art. 90 Sv:²⁰ 'indien en voor zover daartoe, naar het oordeel van de rechter, alle omstandigheden in aanmerking genomen, gronden van billijkheid aanwezig zijn.' De te hanteren maatstaf geeft de rechter de mogelijkheid het verzoek tot vergoeding van kosten van de raadsman als bedoeld in art. 591a Sv af te wijzen. De vraag kan gesteld worden of en, zo ja, in hoeverre de afwijzing – al dan niet uitdrukkelijk – gebaseerd mag worden op de omstandigheid dat, ondanks de voor de verdachte gunstige uitspraak, de verdenking is blijven bestaan. Heeft de verdachte die de dans ontspringt met een niet-ontvankelijkverklaring van de officier van justitie wegens overschrijding van de redelijke termijn, of met een vrijpraak op formele gronden (bijvoorbeeld na de onrechtmatige toepassing van dwangmiddelen) 'recht' op vergoeding van kosten of kan hij dat 'recht' slechts claimen bij 'gebleken onschuld'? Ook op dit punt laat de rechtpraak een gevarieerd beeld zien.

Het Gerechtshof Leeuwarden kende – zonder nadere motivering – aan de gewezen verdachte een vergoeding toe nadat het openbaar ministerie niet-ontvankelijk was verklaard in verband met overschrijding van de redelijke termijn.²¹ Het Gerechtshof 's-Hertogenbosch wees daarentegen een der-

15 Rechtbank Amsterdam 31 maart 2000, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2000, 148.

16 Rechtbank Utrecht 20 januari 2000, *NJ* 2000, 325.

17 Zou deze zaak bij het Gerechtshof Arnhem dienen, dan voorzien wij, gelet op de rechtspraak van dit hof op dit punt, dat het verzoek wordt afgewezen.

18 Rechtbank Zutphen 15 september 2000, *NJ* 2000, 666.

19 Rechtbank Zwolle 23 februari 2000, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2000, 197.

20 Art. 90 Sv wordt van overeenkomstige toepassing verklaard in art. 591a, vierde lid, Sv.

21 Gerechtshof Leeuwarden 24 december 1993, parketnr. 521-1992.

22 Gerechtshof 's-Hertogenbosch 1 november 2000, parketnr. 20.000150.99, raadmernr. 7045.

23 Rechtbank Zwolle 24 september 1997, parketnr. 07-040230-95.

Bij niet-ontvankelijkverklaring van het OM of sepot kan aanhoudende verdenking de vergoeding van kosten blokkeren

gelijk verzoek af en overwoog daarbij: 'In deze zaak is het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk verklaard, omdat het recht op een openbare behandeling binnen een redelijke termijn, als bedoeld in artikel 6, eerste lid, van het EVRM was geschonden. Uitsluitend wegens dit verzuim is het hof niet aan een inhoudelijke behandeling van de zaak in hoger beroep toegekomen. Gelet hierop acht het hof geen gronden van billijkheid aanwezig om aan verzoeker, die in eerste aanleg tot een vrijheidsstraf was veroordeeld, een vergoeding voor de kosten van de rechtsbijstand toe te kennen.'²²

De Rechtbank Zwolle kwam na een kennisgeving van niet verdere vervolging tot afwijzing van het verzoek en overwoog daarbij het volgende: 'De rechtbank komt op grond van de stukken tot het oordeel, dat de zaak weliswaar is geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel, maar dat geenszins aan-

nemelijk is dat verzoeker zich niet schuldig zou hebben gemaakt aan strafbare feiten, waarvan hij werd verdacht.'²³ In hoger beroep wees het Gerechtshof Arnhem het verzoek alsnog (zonder nadere motivering) toe.²⁴ In een vergelijkbare zaak wees het Gerechtshof s-Hertogenbosch het verzoek af 'omdat de beslissing van het OM om niet te vervolgen niet is gebaseerd op het ontbreken van schuld'.²⁵

Over de vraag of het 'vermoeden van schuld' een rol mag spelen bij de beoordeling van een ver-

zoek om schadevergoeding, heeft het EHRM zich onlangs uitgelaten in de zaak Rushiti tegen Oostenrijk.²⁶ In het kort gezegd komt de beslissing erop neer dat de aanhoudende verdenking geen argument mag zijn om het verzoek af te wijzen wanneer de verdachte is vrijgesproken. Het uiten van twijfels omtrent de onschuld van de verdachte is niet toege-

staan indien de vrijspraak van de verdachte bindend is geworden.

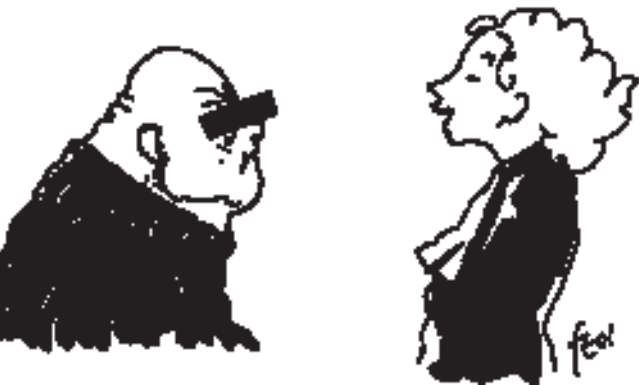
Onzes inziens geldt deze uitspraak alleen in gevallen waarin de rechter aan de beantwoording van de materiële vragen is toegekomen. Wanneer de zaak daarentegen is geëindigd met een niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie of met een sepot (of knvv), kan de aanhoudende verdenking aan toewijzing van een verzoek ex art. 591a Sv of 89 Sv in de weg staan. Van een absoluut recht op vergoeding van kosten en schade na een voor de verdachte gunstige einduitspraak is geen sprake. Een dergelijk recht volgt niet uit de wettelijke regeling en kan ook niet ontleend worden aan art. 6, tweede lid, EVRM (vermoeden van onschuld). Uiteraard weerhoudt niets de gewezen verdachte ervan om desondanks na een niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie wegens overschrijding van de redelijke termijn een verzoek tot vergoeding van schade en/of kosten in te dienen. Bij de huidige stand van zaken zullen er zeker rechters bereid zijn de gevraagde vergoeding toe te kennen.

Gelijkheid door aanbeveling

Er is dus zeker nog geen eenduidige rechtspraak. Het is met name een wirwar van diverse uitspraken zodra er sprake is van ambtshalve toevoegingen. Wat ons betreft zal snel duidelijkheid moeten worden geschapen. Het rechtsmiddel 'cassatie in het belang der wet' kan louter rechtsvragen betreffen, terwijl in zaken als hiervoor vermeld vaak feitelijke kwesties aan de orde zijn. Bovendien heeft de minister op kamervragen van Van Oven te kennen gegeven meer te voelen voor aanpassingen in de wetgeving.²⁷ Verandering in wetgeving heeft echter weer als nadeel dat aanpassing lang kan duren.

Een en ander versterkt de opvatting dat de knelpunten en ongelijkheden in de rechtspraak het best tot gelijkheid kunnen leiden door het maken van concrete afspraken binnen het LOVS, na inventarisatie door een werkgroep van praktijkjuristen. Voor de advocatuur blijft het vooralsnog behelpen. Verwijzing naar de diverse uitspraken in de verzoeken die worden ingediend, kan wellicht een bijdrage leveren aan enige rechtsgelijkheid.

IK DING HET ALLEEN
ALS WE DE ZAAK WINNEN...
ZEG HET MAAR: HOE NETJES
HEB JE JE WERK GEDAAN?

²⁴ Gerechtshof Arnhem 14 januari 1998, nr. 2793-97.

²⁵ Gerechtshof s-Hertogenbosch 22 september 2000, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2000, nr. 212.

²⁶ EHRM 21 maart 2000, NJB 2000, nr. 21.

²⁷ Antwoord van minister Korthals (Justitie). Ontvangen 21 januari 2000, *NJB* 2000, p. 394.